

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ISSN 1857-7059

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2012
YEARBOOK
2012**

ГОДИНА 3

VOLUME III

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот

проф. д-р Виолета Димова

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Лилјана Колева Гудева
Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Махмут Челик
Доц. д-р Ранко Младеноски
М-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

Проф. д-р Виолета Димова
Вонр. проф. Луси Караниколова
Доц. д-р Толе Белчев
Доц. д-р Билјана Ивановска
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Марија Леонтиќ
Доц. д-р Марија Кусевска
Доц. д-р Марија Кукубајска
Виш лектор м-р Снежана Кирова
М-р Весна Коцева

Главен уредник

Доц. д-р Билјана Ивановска

Одговорен уредник

Доц. д-р Нина Даскаловска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Доц. д-р Марија Кукубајска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D.
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Liljana Koleva – Gudeva, Ph.D.
Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Mahmut Chelik, Ph.D.
Ass. Prof. Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M.Sc.

Editorial staff

Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Asoc. Prof. Lusi Karanikolova Ph.D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Leontic, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Kusevska, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Kukubajska Ph.D.
Lecturer Snezana Kirova, M.A.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.

Editor in chief

Ass. Prof. Nina Daskalovska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska–Atanasovska
(Macedonian)
Ass. Prof. Marija Kukubajska, Ph.D.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Printing

„Vtori Avgust“ - Stip
Printing No 300

Address of editorial office

Goce Delcev University–Stip
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10A
PO box 201, 2000 Stip
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

д-р Билјана Ивановска ПРАКТИЧНИ ИДЕИ ЗА ПРЕДАВАЊЕ (начини како да се добие фидбек -повратна информација од студентите) Biljana Ivanovska, Ph.D. PRACTICAL IDEAS FOR TEACHING (HOW TO OBTAIN STUDENTS FEEDBACK)	9
м-р Весна Коцева, м-р Татјана Уланска ПОТРЕБА ОД ВОВЕДУВАЊЕ НА АКТИВНОСТИ ЗА ОБРАБОТКА НА ИНПУТ НА ЧАСОТ ПО НЕМАЈЧИН ЈАЗИК Vesna Koceva M.A., Tatjana Ulanska M.A. THE NEED FOR INTRODUCTION OF ACTIVITIES FOR INPUT PROCESSING IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES	13
д-р Нина Даскаловска, д-р Билјана Ивановска ЛЕКСИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА Nina Daskalovska Ph.D., Biljana Ivanovska Ph.D. LEXICAL COMPETENCE	19
д-р Брикена Џафери, д-р Гезим Џафери ПРЕЧКИ ВО УЧЕЊЕТО И УСВОЈУВАЊЕ НА ВТОР ЈАЗИК Brikena Xhaferri Ph.D., Gezim Xhaferri Ph.D. LEARNING DISABILITIES AND SECOND LANGUAGE ACQUISITION	33
м-р Марија Тодорова, м-р Даринка Маролова НЕВЕРБАЛНАТА КОМУНИКАЦИЈА КАКО ТРАНСКУЛТУРНА КАТЕГОРИЈА Marija Todorova M.A., Darinka Marolova M.A. NON-VERBAL COMMUNICATION AS A TRANSCULTURAL CATEGORY ..	39
проф. д-р Емилија Петрова Ѓорѓева, Ана Ѓорѓева ИЗУЧУВАЊЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИК ПРЕКУ ИГРА Emilija Petrova Gjorgjeva Ph.D, Ana Gjorgjeva LEARNING FOREIGN LANGUAGE THROUGH GAME	43
м-р Јане Јованов, Елена Тупаревска КОРИСТЕЊЕ НА ВИДЕОМАТЕРИЈАЛИ ВО ПОЧЕТНАТА ЕТАПА НА ИЗУЧУВАЊЕ НА СТРАНСКИОТ ЈАЗИК Jane Jovanov M.A., Elena Tuparevska THE USE OF VIDEO MATERIALS IN EARLY FOREIGN LANGUAGE LEARNING	55

д-р Билјана Ивановска, д-р Нина Даскаловска ПЕРСОНАЛИЗАЦИЈАТА ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК НЕ Е САМО НАУКА, ТУКУ И УМЕТНОСТ Biļjana Ivanovska, Ph.D., Nina Daskalovska, Ph.D. PERSONALIZATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IS NOT ONLY SCIENCE BUT ART AS WELL.....	65
м-р Марија Тодорова СЕМИОТИЧКИ АСПЕКТ И СИСТЕМНОСТ НА ШПАНСКИОТ ЈАЗИК КАКО ДЕЛ ОД НАСТАВНИОТ ПРОЦЕС Marija Todorova M.A. SEMIOTIC ASPECT OF THE SPANISH LANGUAGE AND THE LANGUAGE AS A SYSTEM IN THE TEACHING PROCESS	69
м-р Весна Коцева КООПЕРАТИВНОТО УЧЕЊЕ КАКО МЕТОД ЗА РАЗВИВАЊЕ НА КОМУНИКАТИВНИТЕ ВЕШТИНИ Vesna Kocева M.A. COOPERATIVE LEARNING AS A METHOD FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE SKILLS	77
д-р Нина Даскаловска МЕНТАЛЕН ЛЕКСИКОН Nina Daskalovska, Ph.D. MENTAL LEXICON	83
д-р Снежана Ставрева Веселиновска ЗОШТО ДЕЦАТА ПОМИНУВААТ ПОМАЛКУ ВРЕМЕ ВО ПРИРОДНАТА СРЕДИНА Snezana Stavreva Veselinovska Ph.D. WHY CHILDREN SPEND LESS TIME OUTDOORS	95
м-р Загорка Донска ЗАСТАПЕНОСТА НА МОРАЛНИТЕ ВРЕДНОСТИ ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ (ПРЕДМЕТНА НАСТАВА) ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Zagorka Donska, M.A. THE PRESENCE OF THE MORAL VALUES IN THE TEXT-BOOKS OF MACEDONIAN LANGUAGE IN THE PRIMARY EDUCATION IN REPUBLIC OF MACEDONIA	107
м-р Мима Костова КОМПАРАТИВНИОТ ПРЕГЛЕД НА МЕРКИТЕ ПРОТИВДЕВИЈАНТНОТО ОДНЕСУВАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО МИНАТОТО И ДЕНЕС Mima Kostova M.A. COMPARATIVE REVIEW OF THE MEASURES AGAINST DEVIANT PUPIL BEHAVIOR IN THE PAST AND NOWADAYS	115

м-р Даринка Маролова КОНСЕКУТИВНО ТОЛКУВАЊЕ Darinka Marolova M.A. CONSECUTIVE INTERPRETATION	123
м-р Јована Караникиќ ПРЕДИЗВИК И ПРЕВОДЛИВОСТ НА ТОПОНИМИТЕ: СТАРАТА ЧАРШИЈА И БИТ-ПАЗАР ВО ИТАЛИЈАНСКИТЕ ПРЕВОДИ НА СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКАТ КНИЖЕВНОСТ. Jovana Karanikik M.A. THE CHALLENGE AND THE TRANSLATABILITY OF THE TOPONYMES: STARA CARSIIJA AND BIT-PAZAR IN THE ITALIAN TRANSLATIONS OF THE MACEDONIAN CONTEMPORARY LITERATURE	129
м-р Даринка Маролова, Костадин Голаков УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТОЛКУВАЧОТ Darinka Marolova M.A., Kostadin Golakov INTERPRETER'S ROLE AND IMPORTANCE	137
д-р Билјана Ивановска, д-р Нина Даскаловска МОДАЛНИТЕ ЧЕСТИЧКИ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Biljana Ivanovska Ph.D., Nina Daskalovska Ph.D. MODAL PARTICLES IN THE GERMAN LANGUAGE AND THEIR MACEDONIAN COUNTERPARTS	145
м-р Драгана Кузмановска, м-р Биљана Петковска ИМЕНСКИТЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО КОМПОНЕНТАТА ЗООНИМИ РАЗГЛЕДУВАНИ ВО МАКЕДОНСКИОТ, ГЕРМАНСКИОТ И АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК. Dragana Kuzmanovaska M.A., Biljana Petkovska M.A. NOUN PHRASES WITH ZOONYM COMPONENTS IN MACEDONIAN, GERMAN AND ENGLISH	151
д-р Марија Кусевска ЗА ПОИМОТ ЛИЦЕ ВО ПРАГМАТИКАТА Marija Kusevska Ph.D. ON THE NOTION OF <i>FACE</i> IN PRAGMATICS	157
д-р Марија Леонтиќ АТАТУРК, ТУРСКИОТ ЈАЗИК И АЛФАБЕТСКАТА РЕФОРМА Marija Leontik, Ph.D. ATATURK, TURKISH LANGUAGE AND THE ALPHABETIC REVOLUTION.	167
д-р Октај Ахмед ТРЕТОСЛОЖНИОТ И ДИСТИНКТИВНИОТ АКЦЕНТ ВО ТУРСКИТЕ ГОВОРИ ОД ОХРИДСКО-ПРЕСПАНСКИОТ РЕГИОН Oktaj Ahmed Ph.D. THIRD-SYLLABLE AND DISTINCTIVE STRESS IN THE TURKISH DIALECTS OF OHRID-PRESPA REGION	175

- д-р Виолета Николовска**
ЛИТЕРАТУРНИТЕ ЈАЗИЦИ ВО СОВРЕМЕН КОНТЕКСТ
Violeta Nikolovska Ph.D.
STANDARD LANGUAGES IN CONTEMPORARY CONTEXT 183
- д-р Ранко Младеноски**
ДЕЛАТА НА МАЖОВСКИ, ЦЕПЕНКОВ И ПРЛИЧЕВ
ЗА АЛЕКСАНДАР III МАКЕДОНСКИ
Ranko Mladenoski, Ph.D.
THE WORKS OF MAZHOVSKI, CEPENKOV I PRLICHEV RELATED TO
ALEXANDER III OF MACEDON 189
- д-р Јованка Денкова, д-р Махмут Челик**
„ОЧЕРКИ БЕЛГРАДА“ ОД КОНСТАНТИН ПЕТКОВИЧ –
АВТЕНТИЧНО СВЕДОШТВО ЗА МЕШАЊЕТО НА КУЛТУРИТЕ НА
БАЛКАНОТ
Jovanka Denkova Ph.D, Mahmut Celik Ph.D
„THE OUTLINE OF BELGRADE“ BY KONSTANTIN PETKOVICH - AN
AUTHENTIC TESTIMONY OF THE MIXTURE OF CULTURES ON THE
BALKANS 197
- м-р Ева Велинова**
ПОЛИТИЧКАТА МИСЛА И КНИЖЕВНОТО ДЕЛО НА НИКОЛО
МАКИЈАВЕЛИ ВО 16-ВЕКОВНА ИТАЛИЈА
Eva Velinova M.A.
THE POLITICAL THOUGHT AND THE LITERARY WORK OF NICCOLO
MACHIARELLI IN XVI CENTURY ITALY 203
- д-р Луси Караниколова**
ЗА РАСКАЗНОСТА ВО ЛИРСКИ КОНТЕКСТ
(Кон „Гулабии“ на Станко Враз)
Lusi Karanikolova Ph.D.
ON THE NARRATIVENESS IN LYRICAL CONTEXT (IN „GJULABII“ BY
STANKO VRAZ) 211
- д-р Махмут Челик, д-р Јованка Денкова**
ТВОРЕШТВОТО НА ХУСЕЈИН СУЛЕЈМАН ВО КОНТЕКСТ НА
ЦЕЛОКУПНАТА ТУРСКА КНИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦА
Mahmut Celik Ph.D., Jovanka Denkova Ph.D.
THE WORK OF HUSEIN SULEIMAN IN THE CONTEXT OF THE
OVERALL TURKISH CHILDREN'S LITERATURE 217
- д-р Марија Емилија Кукубајска**
КНИЖЕВНОСТА, КУЛТУРАТА, НАУКАТА И РЕЛИГИЈАТА
ЗА ПОИМАЊЕ НА КОНЕЧНОСТА И ВЕЧНОСТА
Marija Emilija Kukubajska Ph.D.
LITERATURE, CULTURE, SCIENCE AND RELIGION AND THEIR
APPROACH TO ASPECTS OF FINITENESS AND ETERNITY OF LIFE 223

- м-р Снежана Кирова**
ХАКСЛИЕВИТЕ ПОГЛЕДИ НА ЛИТЕРАТУРА
Snezana Kirova M.A.
HUXLEY'S VIEWS OF LITERATURE 233
- д-р Весна Мојсова-Чепишевска**
ПИНОКИО И ШЕЌЕРНОТО ДЕТЕ
Vesna Mojsova-Chepisevska, Ph.D.
PINOCCHIO AND THE SUGAR CHILD 239
- м-р Наталија Поп Зариева**
КНИЖЕВНИТЕ ДЕЛА КАКО СРЕДСТВО И МЕДИУМ
ЗА РАЗВИВАЊЕ ПОЗИТИВНИ МОРАЛНИ ВРЕДНОСТИ КАЈ МЛАДИТЕ
Natalija Pop Zarieva M.A.
LITERARY WORKS AS A MEANS AND MEDIUM
FOR DEVELOPING POSITIVE MORAL VALUES
WITH YOUNG PEOPLE 249
- м-р Јадранка Бочварова, Зоран Павлов**
МОБИЛНОСТ НА СТУДЕНТИТЕ
Jadranka Bocvarova M.A. Zoran Pavlov
STUDENTS' MOBILITY 257
- д-р Трајче Нацев**
САКРАЛНА АРХИТЕКТУРА ВО ГРАДОТ БАРГАЛА ОД IV ВЕК ДО
КРАЈОТ НА ПРВАТА ДЕЦЕНИЈА НА VII ВЕК
Trajce Nacev Ph.D.
SACRAL ARCHITECTURE IN THE CITY OF BARGALA FROM THE IV
CENTURY TO THE END OF THE FIRST DECADE OF VII CENTURY 267

УДК: 73.3.091.64:17]:811.163.3(497.7)

Стручен труд
Professional paper

ЗАСТАПЕНОСТА НА МОРАЛНИТЕ ВРЕДНОСТИ ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ (ПРЕДМЕТНА НАСТАВА) ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

М-р Загорка Донска

Апстракт: Презентирањето на моралните вредности преку наставниот процес во основното образование е многу важно за формирањето на моралниот лик на учениците. Ова презентирање се одвива главно преку предметот Македонски јазик. Ги истражувавме текстовите во кои се застапени морални вредности во учебниците по македонски јазик од петто до осмо одделение. Направивме анализа на сите четиринаесет учебници по македонски јазик кои официјално се одобрени од Министерството за образование и наука на Република Македонија, при што утврдивме дека постои значителен број текстови во сите нив посветени на морални содржини. Ги разгледавме овие текстови и ги претставивме нашите заклучоци.

Клучни зборови: *морал, етика, морални вредности, учебници по македонски јазик*

TRE PRESENCE OF THE MORAL VALUES IN THE TEXT-BOOKS OF MACEDONIAN LANGUAGE IN THE PRIMARY EDUCATION IN REPUBLIC OF MACEDONIA

Zagorka Donska, M.A.

Teaching the moral values is very important in the forming of the pupils' moral identity. This teaching happens mainly through the school subject Macedonian language. We investigated the texts in which moral values are present, from the fifth up to eighth grade in elementary schools. We investigated all fourteen school text-books of Macedonian language that are officialy recognized by the Ministry of education and science of Republic of Macedonia. We discovered that there is magnificiant amount of texts in all of them, dedicated to the moral values for the pupils from fifth to eighth grade in elementary school, we overlooked all of them and we presented our conclusions.

Key words: *morality, ethics, moral values, school books of Macedonian language*

Вовед

Застапеноста на моралните вредности во учебниците по македонски јазик од основното образование во Република Македонија е еден од клучните фактори кои влијаат врз оформувањето на моралниот лик на нашите ученици и идни кадри. Во основното училиште децата за првпат организирано и систематски се среќаваат со различни знаења и сознанија, меѓу кои и со насоките и примерите за позитивното морално однесување. Заради тоа е важно да се открие во колкав степен се застапени моралните вредности токму во учебниците од основно образование (во предметната настава) во основното образование.

Притоа се фокусиравме на предметот Македонски јазик во предметната (а не во одделенската) настава, затоа што сметаме дека токму предметната настава се поклопува со возраста на децата (а тоа е периодот од петто до осмо, односно од шесто до девето одделение) во која се случуваат најважните промени во психофизичкиот развој (влегувањето во пубертет), па токму тогаш (кога тие се најчувствителни) најмногу треба да се влијае врз нивно насочување кон правилно морално воспитување.

Во Република Македонија досега не се објавени трудови на оваа тема. Не е спроведено ниту какво било истражување посветено на детектирање и анализа на текстовите во кои се застапени морални вредности во наставните содржини по македонски јазик во предметна настава - деветгодишно образование. Поради специфичноста на овој наслов (кој е лимитиран само на наставата по македонски јазик во училиштата во Република Македонија) логично е дека вакви истражувања и трудови не се објавени ниту во странство. Нашето истражување е прво од ваков вид во Република Македонија и пошироко.

Познато е дека децата се среќаваат со нормите на моралното однесување уште во предучилишна возраст и тоа во семејната средина, преку дружењето со врстниците, преку медиумите и сл. (Гргин, 1996). Сепак, со организирано морално воспитание учениците се среќаваат дури во училиштето.

Моралното воспитание воедно претставува и процес на формирање морална личност, што значи изградување морална свест и морално однесување. Моралното воспитание претставува организирана, свесна, намерна, целесообразна, интенционална дејност на одредена заедница со цел да се прифатат и остварат етичките начела и поставки на таа заедница (Вукасовиќ, 1974).

Моралното воспитание е процес во кој треба да се оствари единство на сите компоненти на моралната личност.

Во процесот на образованието голема улога има наставникот како главен носител на воспитниот процес во училиштата, како и активното учество на ученикот. Оттаму многу е важно наставникот да биде морално

изградена личност, односно да има етички лик со висока вредност.

Моралното воспитание во процесот на образование има пресудна улога и во подоцнежното формирање на личноста на ученикот, т.е. по каков пат ќе тргне во текот на подоцнежниот живот. Ученикот мора да биде морално воспитуван преку воспитно-образовниот процес за да може да го разликува праведното од неправедното, исправното од неисправното, доброто од лошото. Крајна цел е ученикот да се однесува во склад со позитивните морални вредности во текот на целиот свој живот.

Заради сето ова, многу е важно да се посвети посебно внимание на афирмирањето на моралните вредности за време на наставниот процес. Притоа посебна улога во ова има токму предметот Македонски јазик, т.е. учебниците што се користат во овој предмет (како што претходно спомнавме). Ете, затоа сметаме дека е важно да направиме преглед на наставните содржини по македонски јазик во учебниците од предметна настава - деветгодишно образование во кои се афирмираат моралните вредности. Практично овие содржини го претставуваат клучниот импулс што ги оформува учениците од морален аспект, затоа што преку нив учениците за првпат се среќаваат со организирано претставување на моралните вредности низ воспитно-образовниот процес.

Резултати и заклучоци од истражувањето

За време на нашето истражување ги разгледавме учебниците по македонски јазик и литература што се прифатени од Министерството за образование и наука за учебната 2010/2011 година, при што ставивме акцент на застапеноста на моралните вредности, односно моралните поуки што можат да се извлечат од текстовите објавени во овие учебници.

Списокот на овие учебници го презедовме од веб-страницата на Министерството за образование и наука (www.mon.gov.mk) на којашто беа објавени овие учебници заедно со нивната целосна содржина. Освен учебниците во овој список, анализиравме уште два учебника кои исто така се одобрени од МОН и се во употреба но, нивната содржина не ја најдовме на веб-страницата. Така, разгледавме вкупно девет учебници.

Од прегледот и анализата на овие девет учебници по македонски јазик година од аспект на застапеноста на текстови со содржини посветени на моралните вредности, ги извлековме следниве заклучоци:

1) Во сите учебници, без исклучок, се застапени текстови со содржини посветени на моралните вредности.

2) Текстовите со содржини посветени на моралните вредности се приспособени според возраста на учениците (што, впрочем, е случај и со сите останати содржини од учебниците). Така, на пример, во некои текстови за седмо одделение, опишаните ликови во нив исто така се ученици во седмо одделение и сл. Ова е многу важно и е целосно во склад со методите на моралното воспитание.

3) Текстовите со содржини посветени на моралните вредности се објавени во различни литературни жанрови и тоа:

а) Прозни текстови. Среди нив се забележуваат кратки раскази (кои се предадени во целост) и извадоци од поголеми текстови (романи, биографии и сл.);

б) Поезија, која главно се состои од кратки песни, но и извадоци од поеми;

в) Драмски текстови, кои исто така главно се извадоци од драми.

4) Од аспект на авторите на текстови со содржини посветени на моралните вредности, се забележуваат:

а) Авторски текстови;

б) Текстови од народното творештво;

5) Кај авторските текстови се забележуваат:

а) Автори со потекло од Македонија (Македонци, Албанци...)

б) Странски автори (повеќе или помалку познати, припадници на разни народи).

б) Кај текстовите од народното творештво се застапени:

а) Македонски народни умотворби;

б) Народни умотворби од други народи.

Сметаме дека ваквата широка палета од автори од разни поднебја и народи, исто така, има свое значење и тежина, затоа што на учениците им се испраќа порака дека најзначајните морални вредности се универзални без оглед за кој народ станува збор или за кој временски период, т.е. дека автори од разни земји и временски периоди пишувале и ги третирале подеднакво општочовечките заеднички морални вредности.

7) Од аспект на ликовите во текстовите со содржини посветени на моралните вредности моралните пораки се пренесни преку:

а) Позитивни ликови и нивни дејства,

б) Негативни ликови и нивни дејства.

Позитивните ликови и нивните високоморални дејства доминираат во текстовите со содржини посветени на моралните вредности. Тоа се деца или возрасни кои прават добри и чесни дела што треба да им послужат како пример на учениците.

Негативните ликови и нивните дејства се претставени како антипод на позитивните ликови. Преку нивното очигледно негативно, неморално и нечесно однесување, на учениците им се испраќа порака како не треба да се однесуваат во животот. Затоа сметаме дека и претставувањето на вакви ликови има свој придонес во моралното воспитание на учениците.

8) Од аспект на јасноста во пренесувањето на моралните пораки од текстовите со содржини посветени на моралните вредности, сметаме дека постојат текстови кои сами по себе, јасно и недвосмислено со својата содржина упатуваат недвосмислени морални пораки без потреба да бидат дообјаснувани.

Наспроти нив, постојат текстови кои за да бидат правилно и целосно сфатени е потребно дополнително објаснување од страна на наставникот. Ова посебно важи за текстовите кои претставуваат извадоци од поголеми дела, па така наставникот треба да им ја раскаже накратко содржината на целото дело. Освен тоа, за некои дела од минатото (како што е, на пример, извадокот од драмата „Македонска крвава свадба“) наставникот не само што треба да им ја раскаже целата содржина на учениците, туку треба и да им ги објасни условите кои владееле во тоа време за да можат да сфатат зошто било толку важно неменувањето на верата.

9) За правилно сфаќање на пораките на сите текстови со содржини посветени на моралните вредности (без оглед на тоа колку јасно истите се презентирани) многу важна улога треба да одигра наставникот, кој треба (освен потребните дообјаснувања за содржината и за моралните пораки застапени во неа) да иницира и разговори со учениците посветени на моралниот аспект на текстовите, за време на кои учениците ќе бидат поттикнувани и насочувани кон правилно сфаќање на моралните пораки што текстот ги нуди.

10) Во текстовите со содржини посветени на моралните вредности се среќаваат следниве морални вредности:

а) Љубов, која е основа за секоја морална вредност. Претставена е љубовта: на родител кон својата рожба и обратно, на брат кон сестра и обратно, љубов кон припадник на спротивниот пол, љубов кон татковината, љубов кон животните и растенијата итн.;

б) Почит. Претставена е почит кон постарите, почит кон минатото и борбата на нашиот народ, почит кон културното наследство итн.;

в) Праведност;

г) Љубезност;

д) Хуманост;

ѓ) Добродушност;

е) Милозливост;

ж) Добродетелност;

з) Покајување за направената грешка;

с) Простување;

и) Одговорност кон извршувањето на задачите;

ј) Помагање на послабите и на оние на кои им е потребна помош;

к) Верност;

л) Трудољубивост;

љ) Искреност.

11) Не е едноставно да се одговори на прашањето дали претставените текстови со содржини посветени на моралните вредности се во доволен број застапени во учебниците по македонски јазик во основното образование (предметна настава) во Република Македонија. Ова, заради

фактот што сметаме дека во процесот на морално воспитание во воспитно-образовниот процес не е важен квантитетот, туку квалитетот на ваквите текстови. Неколку добри и квалитетни текстови со јасни и недвосмислени морални пораки можат да остават поголем ефект во однос на поголем број текстови чии морални пораки не се сосема јасно артикулирани. Во овде наведените учебници сметаме дека постојат квалитетни текстови со содржини посветени на моралните вредности.

12) За моралните вредности може да се зборува не само на часовите по литература, туку и на часовите од граматика, медиумска култура, писмени и говорни вежби, лектира, па и за време на неформалните разговори со учениците.

Да го земеме, на пример, подрачјето *граматика*. Во овие лекции главно е опфатено изучување на граматички и правописни правила и дефиниции. Но, сите тие правила и дефиниции, за да бидат сфатени и разбрани од страна на учениците, треба да се илустрираат со примери. Па токму овие примери, кои наставникот ги пишува на табла, а учениците ги запишуваат во тетратките, можат да даваат морални поуки, а истовремено да одговараат на барањата од лекцијата.

Моралните вредности можат да се промовираат и преку соодветно одбрани текстови во подрачјето *медиумска култура*. Поимот *медиумска култура* значи дека учениците добиваат сознанија за печатените и електронски медиуми. За таа цел во учебниците по македонски јазик се застапени одредени текстови како илустрација за она што се учи, но наставникот може да посочи и други текстови (написи во весници, списанија, извадоци од Интернет, радио или телевизиски снимки и слично), кои нудат јасни морални пораки.

Писмените и говорни вежби се одлична можност учениците да размислуваат, пишуваат или говорат на тема поврзана со некоја морална вредност.

Во погорните одделенија особено интересни часови за учениците се говорните вежби во вид на дебата. И тогаш наставникот може да сугерира или да извлече од учениците некоја интересна тема, посветена на моралните вредности, на која тие ќе дебатираат.

Читањето лектури е, исто така, многу важно за учениците. Лектирите го збогатуваат нивниот речнички фонд, ја развиваат нивната фантазија, им овозможуваат да патуваат низ времето, да среќаваат различни ликови итн. Исто така, соодветно одбраната лектира од страна на наставникот може да понуди содржини со различни морални вредности.

На крајот од сето досега изнесено, апелираме и во иднина во учебниците по македонски јазик во предметната настава - деветгодишното образование во Република Македонија да бидат застапени квалитетни текстови чиешто изучување ќе придонесе во оформувањето на моралниот лик на ученикот.

Библиографија

1. Vukasovic, A. (1974) *Moralni odgoj*, Zagreb, Liber
2. Grgin, T. (1996), *Edukacijska psihologija*, Jastrebarsko, Naklada Slap
3. Петрова Ѓорѓева, Емилија (2005), „Современото училиште и моралното воспитание“, Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип.
4. Петрова Ѓорѓева, Емилија (2010). „Основи на педагогија“
5. Учебник „Македонски јазик за петто одделение“ од Љубица Севдинска и Весна Настоска
6. Учебник „Македонски јазик за петто одделение во деветгодишно основно образование“ од Косара Гочкова
7. Учебник „Македонски јазик за петто одделение“ од Нада Николовска, Лилјана Ефтимова и Анастасија Стојанова
8. Учебник „Македонски јазик за шесто одделение, основно образование“ од Билјана Димовска и Сузана Цветковиќ
9. Учебник „Македонски јазик за шесто одделение во осумгодишно основно образование“ од Раско Лозановски и Зорица Русевска
10. Учебник „Македонски јазик за седмо одделение за основно образование“ од авторките Снежана Велкова и Соња Јовановска
11. Учебник „Македонски јазик за седмо одделение на осумгодишното основно образование“ од Томе Богдановски
12. Учебник „Македонски јазик за шесто одделение за основно образование“ од Снежана Велкова и Соња Јовановска
13. Учебник „Македонски јазик за осмо одделение на осумгодишно образование“ од Снежана Велкова и Соња Јовановска

